

(FOTO) Sjećanje na 3.404 partizanske žrtve u Odžaku

Piše: vs - 28. svibnja 2018.

25. svibnja 2018. u Posavskoj Mahali (nekadašnja Vlaška Mala) kod Odžaka otvoren je spomen park kao sjećanje na **3.404 žrtve** partizanskog zločina 1945. godine na ovim prostorima. Uz brojne uzvanike, ovom događaju prisustvovao je i član predsjedništva BiH Dragan Čović, predstavnici državnih tijela RH, dok je misu na groblju na Nuća Njivi vodio Kardinal **Vinko Puljić**.

Bitka za Odžak je posljednja bitka koju su na prostoru NDH organizirano vodile oružane snage NDH protiv Jugoslavenskih partizana. Bitka je tako er poznata i kao posljednja bitka Drugog svjetskog rata na tlu Europe. Za partizansku vojsku u vojnom smislu je bila ono što je za etnike bilo **Lijev e Polje**, odnosno bitka koja se tamo odigrala nekoliko tjedana ranije. Srpske novine NIN koje broju od 1.lipnja 1975. pišu:

“U trenucima kada je u Berlinu Hitler ve potegao pištolj da ubije Evu Braun, u asu kada su naše trupe ulazile u oslobo eni Zagreb, a bataljoni Korpusa narodne odbrane Jugoslavije energi no se obra unavali sa ostacima etni kih i ustaških snaga širom zemlje, na uš u Bosne u Savu tek su po ele da se rasplamsavaju prave bitke. Ovde je **tek po injao rat**, s mnogo poginulih na obema stranama. Trajat e sve do 25. maja 1945. godine – itavih šesnaest dana posle završetka Drugog svetskog rata. Borbe vo ene od 16. do 18. aprila bile su žestoke, uz stalne juriše na ustaška utvr enja. Iako su u njima s partizanske strane sudelovale jedinice navikle samo na pobjede – 25. srpska divizija i 27.divizija, o ajni ki otpor ustaša bio je veoma uporan”.

Ovo je zasad jedini poznati pismeni trag o bitki za Odžak napisan za vrijeme bivše Jugoslavije.

Odžak se nalazi u ravni arskom dijelu Posavske doline južno od rijeke Save, današnja Bosna i Hercegovina. S istoka i sjevera okružuju ga sela koja su tako er u nizinskom dijelu, a sa zapada i juga sela koja su smještena na obroncima Vu jaka, u brdovitom dijelu op ine.

Iz teksta objavljenog na zupapotocani.ch

O borbama za Odžak koje su potrajale do 25.svibnja 1945.godine, borbama izme u partizanskih s jedne i ustaških i domobranskih jedinica s druge strane zna se i te kako mnogo. Me utim, kao i u mnogim sli nim pri ama tijekom zadnjih desetlje a ti su se doga aji iz Odžaka i okolice prešu ivali, zataškavali, prakti ki zabranjen im je bio svaki spomen...

Dakle, istovremeno dok su partizanske jedinice ve inile pokolje nad desecima tisu a zarobljenika s Bleiburga, u sjevernoj Bosni bjesnila je bitka u kojoj je jedna strana bila osu ena na poraz, ali ispalo je da je pobjedni ka strana pretrpjela silne gubitke, kao u deset poraza.

Otprilike etiri tisu e ustaških i domobranskih vojnika u Odžaku i okolici nije se namjeravalo predati partizanskim snagama, ušlo je u bitku protiv višestruko brojnijeg protivnika koji je bio uvjeren u laku pobjedu. No, o ajni ki otpor branitelja Odžaka zakomplicirao je situaciju i bitka se zavukla u tjedne i naposljetku je iz Beograda stigla naredba s doslovnom porukom. **Svi koji su branili Odžak moraju nestati do 25.svibnja, ro endana Josipa Broza.**

Što je prethodilo bitci

Nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske op insku vlast u Odžaku ustrojio je zemljoposjednik i odvjetnik, ustaški logornik i natporu nik (kasnije satnik) dr. Zdenko Odi . Zbog svog ugleda me u Hrvatima, katolicima i muslimanima, kao i “Srbima” odža koga kraja, izabran je za glavnog zapovjednika vojske, redarstva i oružništva. Srbi nisu imali primjedbi na lokalnu vlast, jer su bili zastupljeni u upravi i nitko ih nije uznemiravao. Jugoslavenski partizanski publicist Mehmedalija Tufekovi piše: “U našem kraju u 1941. godini nije bilo ve ih žrtava ustaškog terora. Sve do mjeseca maja 1942. na našem podru ju nije stradao ak ni jedan Jevrej.”

No problemi e se pojaviti kad etnici s obližnjih brda po nu huškati Srbe da se suprotstave hrvatskoj vlasti. etnici plja kaju i pale po okolnim selima, ali ih ustaška vojnica relativno uspješno uspijeva zadržati podalje od ve ih naselja. U borbi s etnicima 8. ožujka 1943. gine dotadašnji zapovjednik vojske dr. Zdenko Odi . Tada na pozornicu stupaju ustaše Petar Rajkova i i Ivan aluši . Obojica su, kao uostalom i svi tamošnji vojnici, bili “doma i” ljudi, Rajkova i je ro en u Bijelim Barama 9. svibnja 1919., a aluši u Poto anima 7. ožujka 1910. godine. Nekoliko uspješnih akcija Petra Rajkova i a, **poput zaustavljanja partizana u Bijelim Barama u kolovozu 1943. i uništavanja etnika u Balegovcu**, donijele su mu dobar glas koji se pro uo širom Posavine. Rajkova i preuzima ulogu pokojnog Odi a i kao ustaški logornik do pred sam kraj rata vodi mnoge bitke s etnicima, a selu Prudu postavlja im s dvadesetak svojih dragovoljaca zasjedu i zasipa ih unakrsnom vatrom. etnici padaju kao otkosi, a me u

njima i njihov poznati zapovjednik Mile Božić . Tu Rajkova i potpuno razbija etnike, tako da su i sami partizani napisali: Nakon onog poraza od Rajkova i evih ustaša, Mihailovi evi etnici nikada više nisu predstavljali važniju vojnu snagu. U završnim smo ih borbama lako razbili.

U slamanju otpora ustaških i domobranskih postrojbi sudjelovalo je nekoliko brigada Jugoslavenske vojske i zrakoplovstvo istih snaga. Najveća većina branitelja Odžaka je izginula; oni koji su se predali brzopotezno su postrjeljani, a bilo je i onih koji su uspjeli napraviti proboj i borili se u šumama kao križari **još gotovo tri godine**.

Još uvijek se ne može točno odrediti, tek naslutiti, zašto ovih četiri tisuća ustaša i domobrana nisu krenuli put Austrije kao većina postrojbi Hrvatskih oružanih snaga. Neki primjećuju da je problem bio u porušenim mostovima preko Save, drugi ističu da se s pokretom zakasnilo pa se nije moglo proći kroz okruženje. Tek, fakat jest da je tih četiri tisuće vojnika HOS-a ostalo u Odžaku i okolnim selima, svjesni situacije u kojoj se nalaze. I odlučni da se brane pod svaku cijenu!

Prije nekoliko dana pokošena je sva trava, iskopani rovovi, sagrađeni bunker i sve kako bi se pripremila dugotrajna obrana. Odžaki kraj ostao je tako svojevrsni džep u okruženju Jugoslavenske vojske koja je bila, pak, usredotočena na potjeru za najvećim dijelom Hrvatskih oružanih snaga u povlačenju. Odžak se ispostavio kod oficira Jugoslavenske vojske doimao strateški nevažan, no postao je nagli problem kada je izostala predaja odžakih ustaša i domobrana.

Kako je pred kraj rata poprilično etničkih dobrovoljaca prešlo u partizane, a mnogi od njih su se našli u partizanskim odorama tijekom juriša na Odžak, sve kako bi spasili živu glavu, tako je i prvih nekoliko partizanskih juriša s nemotiviranom vojskom doživjelo pravi debakl. Zanimljivo je i sljedeće, dobar dio muslimana iz Odžaka pobjeglo je iz grada i pridružilo se partizanima, no i ta skupina doživjela je pravi pokolj kada su ih partizani poslali u prve redove juriša na ustaše i domobrane iz Odžaka.

Uglavnom, bitka za Odžak posljednja je bitka Drugog svjetskog rata. Započela je praktički prije njemačke kapitulacije i potrajala sve do 25. svibnja. U javnosti se za bitku nije znalo, tek su neke beogradske novine znale objaviti kratku vijest o „borbama sa zaostalim bandama negdje u Bosni“. Cijelih 30 godina kasnije u beogradskom Ninu objavljen je jedan članak u kojem se konačno spominju događaji iz Odžaka iz svibnja 1945. godine. Tada je u Ninu pisalo: „U trenucima kada je u Berlinu Hitler već potegao pištolj da ubije Evu Braun, u našu kada su naše trupe ulazile u oslobođeni Zagreb, a bataljuni Korpusa narodne odbrane Jugoslavije energično se obračunavali sa ostacima etničkih i ustaških snaga širom zemlje, na ušću u Bosne u Savu tek su počele da se rasplamsavaju prave bitke.

Ovde je tek počinjao rat, s mnogo poginulih na obema stranama. Trajale su sve do 25. maja 1945. godine – itavih šesnaest dana posle završetka Drugog svjetskog rata. Borbe vođene od 16. do 18. aprila bile su žestoke, uz stalne juriše na ustaška utvrđenja. Iako su u njima s partizanske strane sudelovale jedinice navikle samo na pobjede – 25. srpska divizija i 27. divizija, očajnički otpor ustaša bio je veoma uporan”.

Inače, u Odžaku u prve dvije godine rata nije bilo većih borbi, ustaška vlast je djelovala u mirnim okolnostima, no kako su 1943. godine pobunjeni Srbi počeli djelovati u okolici Odžaka to se i dotad mirna situacija zakuhala. Počele su borbe i s etnicima i s partizanima i poginuo je ustaški logornik i satnik Zdenko Odić. Koji je bio i zapovjednik obrane Odžaka. Njega su zamijenili Petar Rajkovačić i Ivan Čalušić, mladi ljudi iz odžake okolice. Oni su se dokazali u borbama i na nekim mjestima ustaških postrojbi u Odžaku su dočekali i svibanj 1945. godine. Zbog njihovih vojnih uspjeha u javnosti „endehazije“ Bosanska posavina smatrana je oazom sigurnosti. Štoviše, iz Odžaka su znali uputiti i poruku Anti Paveliću, nešto u smislu – ‘Ako nisi siguran u Zagrebu dođi kod nas u Posavinu’.

I Rajkovačić i Čalušić smatrani su strogim discipliniranim, držali su do discipline i povjerenja. Vojnici su ih se i bojali, istovremeno i poštovali.

Upravo su njih dvojica naredili utvrđivanje odžakog kraja, nakon što su uvidjeli da uzmak prema zapadu više nije moguć. Izrađen je i pomni plan obrane Odžaka. Crtao ga je i usavršavao Blaž Jurkić, inženjerski asnik. Tisuće rovova, bunkera, zapreka, protutenkovskih križeva okružilo je cijeli kraj, a

posebno se vodila briga da i trava bude pokošena, kako bi partizani mogli biti na vjetrometini, u nemogu nosti da se prikradu kroz gustiš i visoku travu.

Pitanje je bilo i **otkuda hrane i streljiva ljudima iz Odžaka**. Valja znati da su tisu e tona hrane i streljiva odža ki branitelji pronašli na pogo enom, nasukanom velikom njema kom brodu na obližnjoj rijeci Savi. Obrana je bila zamišljena u dva prstena, prvi prsten bio je postavljen južno od Save, rubovima sela: Svilaj, Vrbovac, Lipik, Duge Njive, Poto ani, Srnava, Pe nik, Jakeš, Dobor-kula. Zatim je prsten obrane išao jugoisto no uz lijevu obalu rijeke Bosne, na potezu Odžak, Balegovac, Mrka Ada, Prud. Na sjevernom dijelu prvi prsten je išao desnom obalom Save: Svilaj, Donji Brezik, Zorice, Trnjak, Devi i i Prud, drugih nekoliko kilometara južnije. Sva su sela bila utvr ena kao veliki bunker, s rovovima, zašti eni protiv tenkovske i minobaca ke paljbe.

Zapovjednik obrane bio je Ivan aluši koji je sa svojom vojskom držao sam Odžak te sela Srnavu, Jošavicu, Poto ane, Vrhovac i Svilaj. Petar Rajkova i zapovijedao je ostalim podru jem u odža koj okolini, a obranu južnog krila odža koga kraja Petar je povjerio svom bratu Ivi. Isto no krilo držao je Pejo Ilak. Sveukupno je tu bilo etiri tisu e vojnika, jer se skupina hrvatskih vojnika pod zapovjedništvom Ibrahima viteza Pjani a isto našla u Odžaku, nakon što je onemogu en odlazak na zapad.

Partizanske jedinice ušle su u Sarajevo 6.travnja, a prve borbe oko Odžaka po ele su 19.travnja. Odžak su partizani pomislili zauzeti u jednom navratu i u tu svrhu su bile angažirane etiri brigade – 16. muslimanska brigada, 19. br anska brigada, 14. i 27. srednjobosanska brigada.

Unato višestrukoj ljudskoj premo i ve prvi juriši ispali su katastrofalno po partizanske snage. Na stotine ljudi izginulo je pri prvih nekoliko juriša, do im branitelji nisu imali velikih gubitaka. Zakompliciranu situaciju trebala je riješiti sama naredba Josipa Broza da se „više nema što ekati“. Što je poja alo nervozu kod partizanskih oficira koji su naredili nove juriše. Bez obzira na žrtve. ak su ustaše i domobrani nakon kraha partizanskih juriša kretali u protunapade. Partizanska akcija se paralizirala, a mnogi su pribjegli i dezertiranju, jer je žrtava u njihovim jurišima bio enorman broj.

Došao je i kraj travnja, a iz Brozovog štaba stigla je nova poruka: „Ako se odža ki teren brzo ne o isti snositi ete, svi, punu odgovornost“!

Zapovjednik partizanske akcija – slamanje otpora u Odžaku – Miloš Zeki odredio je 4. svibanj 1945. godine za po etak opkoljavanja i iš enje odža kog kraja. Sve etiri brigade trebale su najprije onesposobiti ustaške bunkere i u i u pozadinu ustaških snaga. Po etni uspjesi partizana nisu omekšali ustaške i domobranske postrojbe. Jer, branitelji Odžaka borili su se sjajno. Znanju i da zarobljenika nema nisu poštedjeli niti jednog zarobljenog partizana, kao što partizani nisu poštedjeli niti jednog branitelja Odžaka. U jednom trenutku pri tom napadu ustaše i domobrani su **potisnuti iz Odžaka u selo Vlačka Mala**. To omanje selo smješteno u ravnici bez brdovitih predjela, s izvrsnim pregledom svih prilaznih putova bilo je izvanredno branjeno. Kako su partizani mislili da je to i kraj ustaškog otpora to su svim ljudstvom krenuli na to selo, došli su na dvadesetak metara od prvih ku a i rovova, kada je po nare enju ajkuši a zapovje ena paljba. Partizanski gubici bili su golemi. Slijedio je protujuriš, partizanski vojnici su bježali ostavljaju i oružje za sobom. **Vlačka Mala** nije posustajala u obrani, a i Odžak je vra en. Zapovjednik partizanske akcije Miloš Zeki pretrpio je kritike, **niti s tri brigade nije osvojio selo**.

Na sam dan njema ke kapitulacije, 8. svibnja na Vlačku malu krenulo je **pet tisu a partizana**. Tu se opet dogodio debakl, nakon partizanskog juriša uslijedio je ustaški protunapad i partizani su vra eni iza po etnih položaja, sve do **sela Vrbovca**. Partizanski oficir Stevo Kova evi šalje poruku Štabu u Beograd: „Neprijatelj se o ajni ki bori, ni stari borci tako nešto nisu još vidjeli. Svaki ustaša mora najprije biti ubijen pa tek onda može da se osvoji neki objekt. Nalazimo se i dalje na polaznim položajima“.

Bližio se tako dan Titovog ro endana, a stvari u Odžaku nisu bile riješene. I tada je uklju ena s partizanske strane još jedna brigada, peta po redu, no promjena nije bilo. Iz Beograda je stigla naredba – na Odžak e krenuti avijacija. ak dvije eskadrile s ukupno 12 aviona krenule su put Odžaka, bombardiranje i mitraljiranje trajalo je neprekidno dva dana, 23. I 24.svibnja. Usput su partizanske snage

nadirale i otpor je pomalo popuštao, sada su žrtve i kod ustaša i domobrana bile velike. No, za razliku od partizana oni nisu imali svježje, odmorne snage. Bolnica u Prudu nedaleko Odžaka bila je prepuna ranjenika. Nakon što su konačno osvojili Odžak partizani su nakon **dva dana stalnog bombardiranja** ušli i u Vlačku Malu baš na dan Titovog rođendana, 25. svibnja. Nakon svega, sporadične borbe još su vodile oko bolnice u Prudu. No, unatoč tome što su ušli i u Vlačku Malu i u selo Prud nekima 150 branitelja Odžaka i Vlačke Male uspjelo se probiti kroz višestruku partizansku obranu. Razbili su vojnike 14. partizanske brigade Steve Kovčevića koji je u kasnijoj oficirskoj karijeri uvijek bio ismijavan zbog toga što mu je 'šakica ustaša napravila'.

Nakon slamanja otpora odžakih branitelja uslijedila je osveta. **U bolnici u Prudu poubijani su svi ranjenici, njih osamdesetak, zajedno s medicinskim osobljem.** Samo se **dvjestotinjak ustaša i domobrana predalo, no oni su svi po kratkom postupku poubijani.** Po selima su se ubijali svi muškarci stariji od 15 godina. Godinama i godinama kasnije u tom dijelu sjeverne Bosne nije bilo niti jedna osnovna škola koji je imao živog oca.

U proboj je krenuo i uspio sam Ivan Čalušić. On se sa svojim ljudima još dvije godine borio u šumama sjeverne i srednje Bosne. Izdan je i uхваćen u Tuzli, osuđen je potom na smrt. Ali, do danas nije znana sudbina Petra Rajkovića. Tvrdi se kako je i on uspio preživjeti proboj. Opet, postoje verzije i o njegovom samoubojstvu, kao i verzije da je pobjegao do Španjolske, a bilo je i onih koji su tvrdili da su ga vidjeli u Madridu i Valenciji.

Na koncu konca, u Jugoslaviji se kao Dan oslobođenja Odžaka slavio datum – 15. travanj, iako su partizani u isti grad ušli pet-šest tjedana kasnije.

Iz knjige fra Grge Vilića

Rođen sam u D. Dubici 1927. godine. Godine 1941. pri padu stare Jugoslavije bio sam dječak. Sjećam se tada je osnovana Hrvatska država ali moje komšije Srbi nisu htjeli u našu vojsku već su se kad dobiju poziv odmetali u šumu i tamo čekali. .... Sjećam se 1941. godine.... etnici su brzo bili organizirani. U Novom Gradu komandant etnika je bio Sreto Tadić. Nastao je odmah strah u selu pa je knez Šimo Jazvi napravio osiguranje sela. U Dubici bilo je dosta etnika. Oni su prvi pošli pljačkati naša hrvatska sela. Sjećam se napada na kuću u Ilije Radića. On se obranio bombama i neki od etnika bili su ranjeni. Svojim sam očima vidio oko kuće krv. Napali su kuću Ivana Jazvića jer je njegova nevjesta Majka imala dosta dukata. Njega su opljačkali. Srbi su uglavnom pljačkali dukate i kožne kapute. Kasnije su napali i mog djeda..(svjedočenje Ante Samardžića)

U staroj Jugoslaviji živilo se siromašno. Branilo se pjevanje hrvatskih pjesama. Žandari su to smetali. Za krizmu o Odžaku došli smo blizu crkve i počeo se pucanj. Kad smo došli tamo Ivana Vidića raznio ga metak u prsima. Jozu Ilaka Vidova ranili su u nogu. Jerka Nujića su ranili u preponu. Jerka su u kola pa za Brod, iskrvario je i preminuo. Jerko je imao veličanstven sprovod. Znam da su poslije toga zatvorili nekoliko ljudi, kao da su to oni organizirali. Odležali su nekoliko dana i bez dokaza vraćeni kućama. Moram reći da za vrijeme stare Jugoslavije Srbi su imali uvijek prvenstvo. S one strane Bosne bio je neki Srbin koji je čak nosio strojnicu. Kao neki etnik i on je imao pravo. Srbi su se držali odvojeno od nas Hrvata katolika ..... (svjedočenje Stjepa Tadića)

Više o bitci za Odžak:

znanstveni rad Stipe Pilića i Blanke Matković Bitka za Odžak: Rat je završio dvadeset dana kasnije koji je 2012. objavljen u časopisu Bosna Franciscana Franjevačke teologije u Sarajevu, a možete ga naći na [ovom linku](#).

[Berlin pao Odžak nije](#)

[Detalji o posljednjoj bitci 2. svjetskog rata](#)

[Pala herojska obrana Odžaka](#)

Izvor: narod.hr